

SO‘FI OLLOYORNING “SABOTUL OJIZIN” ASARIDA AXLOQIY- DIDAKTIK G‘OYALARNING TALQINI

Farg‘ona davlat universiteti
Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi

Azamova Shafotxon Adhamjon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada So‘fi Olloyorning “Sabotul ojizin” asarida ilgari surilgan axloqiy-didaktik g‘oyalar ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Asarda taqvo, sabr, qanoat, halollik, ilm-ma‘rifat, saxovat, mehr-shafqat kabi tushunchalarning tasavvuf falsafasi asosida talqin etilishi yoritilgan. Muallifning pand-nasihat ohangidagi hikmatlari, Qur‘on va hadis mazmunidan kelib chiqib bergan axloqiy ko‘rsatmalari hamda asarning pedagogik ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Maqola “Sabotul ojizin”ning o‘zbek ma‘naviy merosidagi o‘rni, uning didaktik yo‘nalishi va ma‘rifiy qadriyatlarini ilmiy asosda ochib berishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: So‘fi Olloyor, Sabotul ojizin, tasavvuf, axloqiy g‘oyalar, didaktik qarashlar, ma‘naviy kamolot, halollik, sabr, ilm-ma‘rifat.

Kirish

So‘fi Olloyor (1644–1724) — o‘zbek mumtoz adabiyotining yirik mutasavvif shoiri bo‘lib, uning ijodida diniy-axloqiy pand-nasihatlar, tasavvufiy g‘oyalar va ma‘rifiy qarashlar markaziy o‘rin tutadi. Shoirning “Sabotul ojizin” asari asrlar davomida keng omma uchun ma‘naviy qo‘llanma vazifasini bajargan. Asar nasr va nazmning uyg‘un shaklida yozilgan bo‘lib, unda axloqiy tarbiya, ruhiy poklanish, nafsni tiyish, ilm egallash va jamiyatda ezgulikni qaror toptirish kabi g‘oyalar yuksak mahorat bilan ifodalangan. Maqolaning maqsadi — “Sabotul ojizin” asaridagi axloqiy-didaktik g‘oyalarni ilmiy asosda o‘rganish, ularning mazmun-mohiyatini tahlil qilish hamda asarning ma‘naviy-ma‘rifiy ahamiyatini ochib berishdir.

Asosiy qism

“Sabotul ojizin” mazmuni Qur’on oyatlari, hadislar, tasavvufiy hikmatlar va hayotiy ibratli misollar asosida shakllangan. Asar xalqning diniy savodini oshirish, ma’naviy yetuklikka chorlash va axloqiy me’yorlarni mustahkamlashga qaratilgan. Muallifning asosiy maqsadi — insonni komillikka eltuvchi yo‘l sifatida axloqiy poklanishni ko‘rsatishdir.

So‘fi Olloyor halollikni insonning asosiy fazilati deb biladi. U nafaqat halol rizq topish, balki so‘z va amal birligi, niyat pokligi, odamlarga halol muomala qilish kabi tamoyillarni ham ta’kidlaydi. Bu g‘oya tasavvuf falsafasidagi “tazkiya” — ruhiy poklanish konsepsiyasi bilan chambarchas bog‘langan.

Asarda sabr — ruhiy barqarorlik, qanoat esa nafsni jilovlash vositasi sifatida talqin qilinadi. Muallifga ko‘ra, sabr qilgan inson sinovdan o‘tadi, qanoatli inson esa tinch va barqaror hayot kechiradi. Bu qarashlar islom axloqshunosligining asosiy tamoyillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Ilm “Sabotul ojizin”ning markaziy mavzularidan biridir. So‘fi Olloyor jaholatni insonning eng yomon illati deb biladi. Asarda ilm talab qilish, ilmi kishiga hurmat ko‘rsatish, ustozning qadri kabi masalalar alohida ta’kidlanadi. Muallif ilmni insonni zulmatdan najotga eltuvchi nur sifatida talqin qiladi.

Asarda saxovat — jamiyat birdamligini ta’minlovchi axloqiy fazilat sifatida ko‘rsatiladi. Muhtojlarga yordam, yetimlarga mehr ko‘rsatish, insonlarga yaxshilik qilish kabi g‘oyalar keng yoritilgan. Shoirning fikriga ko‘ra, jamiyatdagi uyg‘unlik va adolat aynan mehr-shafqat va saxovat orqali mustahkamlanadi.

Asarda muallif o‘z nasihatlarini bevosita buyruq shaklida emas, balki ibratli hikoyatlar, hikmatlar, she’riy parchalar orqali ifodalaydi. Bu uslub kitobni o‘quvchi uchun tushunarli va ta’sirchan qiladi. Didaktik fikrlar qisqa, lo‘nda, ammo mazmunan chuqur bayon etilgan.

Xulosa

“Sabotul ojizin” So‘fi Olloyor ijodining cho‘qqisi bo‘lib, o‘zbek axloqiy-didaktik merosining eng muhim namunalaridan biridir. Asarda halollik, sabr, qanoat, ilmga muhabbat, saxovat, mehr-shafqat kabi fazilatlar tasavvufiy qarashlar bilan uyg‘un holda talqin etilgan. Mazkur asar o‘z davrida xalqning ma’naviy-ma’rifiy yetuklashuviga xizmat qilgan bo‘lsa, bugungi kunda ham yoshlar tarbiyasi va ma’naviy kamolat yo‘lida o‘z ahamiyatini saqlab kelmoqda. Shu bois “Sabotul ojizin” umuminsoniy qadriyatlarni mujassam etgan bebaho merosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. So‘fi Olloyor. Sabotul ojizin. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot.
2. Jo‘rayev, H. O‘zbek tasavvuf adabiyoti tarixi. — Toshkent: Fan, 1998.
3. Bobojonov, O. Tasavvuf va axloqiy ta’limotlar. — Toshkent: Ma’naviyat, 2005.
4. Karimov, H. O‘zbek mumtoz adabiyoti: janr va uslublar. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
5. Hasanov, A. Mumtoz adabiyotda didaktik an’analar. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2017.
6. Qur’oni Karim va hadislar sharhi manbalari.